

КНИГА ЗА УЧИТЕЛЯ

МУЗИКА

Я. Рускова
С. Хърков
С. Русков
Ю. Близнакова

8.

клас

Анубис

- © Янна Павлова Рускова, Стефан Иванов Хърков, Стефан Панайотов Русков,
Юлиана Рачева Близнакова, *автори*, 2017
- © Владимир Марков Минчев, *корица и графичен дизайн*, 2017
- © Издателска къща „Анубис“ ООД, 2017
- ISBN 978-619-215-083-9

СЪДЪРЖАНИЕ

1. Концепция за учебен комплект по музика за 8. клас 5
2. Примерно годишно разпределение 13
3. Примерни разработки на уроци 28

УВАЖАЕМИ КОЛЕГИ,

Благодарим ви, че избрахте нашия нов комплект по музика за 8. клас!

Създаването му от нас, интерпретирането на заложеното в него от вас и използването му от учениците определяме като предизвикателство – преодолимо и трудно, и лесно, сериозно и занимателно, когнитивно и креативно, но при всички положения – носещо емоционалност, развиващо и формиращо основите на музикалната култура като част от духовната култура на учениците, като част от цялостното им личностно развитие. Учебната програма, държавните образователни стандарти и съвременните тенденции в музикално-образователната практика поставят на изпитание всички, които с любов и отговорност ще реализират целите и задачите на обучението по музика в 8. клас в рамките на изключително ограничено учебно време. Убедени сме във вашата професионална увереност и творчески потенциал, с който ще помогнете на осмокласниците да преминат през вековното историческото развитие на музикалното изкуство – в света и у нас, от далечното минало до наши дни; да осъзнаят и открият връзката на музиката с други изкуства; да присвоят музикални впечатления и преживявания, които в максимална степен да помогнат за тяхното духовно израстване. А в настоящата книга ние, отново го подчертаваме, предлагаме само основни насоки, които разкриват нашия поглед върху интерпретирането на заложеното в учебника. И за комплектите за учебници за други класове и степени на образование винаги сме подчертавали, че не е целесъобразно непременно да се следват точно установени категорични модели за реализиране на учебно съдържание. По-важно е учениците с ваша помощ и творчески подход, оценявайки потенциала на този учебник, да се потопят в неизчерпаемия богат свят на музикалното изкуство, да чувстват музиката като свой спътник в живота, който ги вдъхновява, който им помага да разберат себе си и обкръжаващия свят.

Екипът в издателството създаде един изключително различен, съвременен учебник, в който ярко, атрактивно, креативно се пресъздават обемната специфична тематика и изискванията за учебно съдържание, но който предлага и възможност за емоционално преживяване на изключително разнообразна музика. Комплектът по музика за 8. клас включва:

- учебник – книжно тяло;*
- електронен учебник, други електронни ресурси;*
- книга за учителя;*
- CD – включва всички песни за пеене и инструменталните им съпроводи; музиката, предвидена за слушане в час.*

От сърце ви желаем успешна и удовлетворителна работа!

ОТ АВТОРИТЕ

КОНЦЕПЦИЯ ЗА УЧЕБЕН КОМПЛЕКТ ПО МУЗИКА ЗА 8. КЛАС

Комплектът по музика за осми клас напълно отговаря на държавните образователни стандарти, на програмата по музика. Съобразен е и с възрастовите особености на осмокласниците – първи гимназиален клас след основно образование. Интерпретирането на програмните изисквания, изработването, структурирането и конкретното напълване на съдържанието на комплекта сме подготвили, ръководени от наши принципни позиции, основавайки се на дългогодишния ни професионален опит (научен, педагогически и творчески).

Учебникът за 8. клас е естествено продължение на заложените идеи, подходи, начин на изложение в учебниците за основна степен на образование. Но специфичността на възрастта, на заложената тематика в учебната програма, на ограничението на броя часове, но преди всичко на изкуството музика, предопределят и нашите основни принципни схващания, интерпретирани в този учебник.

Нееднократно за другите учебници сме заявявали, че най-важното в един учебник по музика е самата **музика** – тази, която ще звучи в часовете; тази, чрез която учениците ще навлизат в необятното изкуство музика; тази, чрез която учителите осъществяват целите и задачите на музикалното образование в общообразователното училище. Защото именно непосредственото общуване с музика дава възможност за развитие и формиране на музикална култура. И в 8. клас това не е по-различно. Нюансите произтичат от основното съдържание на преобладаващите теми и същността на компетентностите като очаквани резултати, предложени в програмата: проследява се музикалното изкуство в неговата историческа закономерност – от древността до XX век. Освен това, двете, неслучайно поставени на първо място в програмата теми, свързани с музициране и музикално-изразни средства, неизбежно се обвързват и с разкриването на особеностите на музикалното изкуство в исторически аспект – с музика, характерна за съответна епоха или насочваща мисълта за тази епоха, свързана по някакъв начин с нея. Но невинаги това е възможно, а и не е необходимо, особено при изпълнението на песни. Затова песните, които ви предлагаме, не са обвързани на всяка цена с определена тема, с определен вид урок. За разлика от музиката, която учениците ще слушат в подкрепа на съответната конкретна епоха от развитието на музиката и която е разположена на съответната страница в учебника, песните са свободно представени – на отделни страници, между различни теми. Това трябва да ви подсказва, че сте свободни да ги претворявате с учениците според вашата преценка и инвенция – педагогическа и творческа. Постарали сме се някои от тях, където това позволява, да обвържем (макар и не така директно понякога), с предстояща или току що интерпретирана тема от историческото развитие на музикалното изкуство. Дългият и вечен път в света на музиката и разкриването на развитието на музикалното изкуство през вековете може да се свърже с вечността на възгласа „Viva la musica!“, претворен от много композитори и в случая – от М. Преториус, както и със съвременния прочит, че всичко е музика – Т. Русев, Г. Начев. Песента за Д’Артанян естествено ни отвежда в епохата на героите с плащ и шпаги, на техните добродетели и духовност, така необходими и днес. „В чужд край“ и „Пъстървата“ са класически образци на песни от творчеството на Л. ван Бетовен и Ф. Шуберт. Три от песните

се свързват с нашето Възраждане. Учениците ще имат удоволствието да ги изпоят с инструментален съпровод, който е атрактивен, съвременен аранжимент. Такъв прочит на тази иначе така далечна епоха, но ценна със своите послания, е доказано подходящ и в максимална степен съдейства за осъществяване на целите и задачите на музикалното образование, но и на ключовите компетентности. И всички други песни са апробирани сред ученици в тази възраст, доказали са своето въздействие и ценност – „Двама“ на М. Нейкова, „Море пиле, славей пиле“, образци от световни мюзикъли и др.

В учебника са включени **15 песни за пеене**. И за този комплект те са изключително различни, както вече разкрихме – жанр, стил, възможности за изпълнение и творчески подходи, за постигане и на дидактични цели и задачи. Отново сме подбрали песни от различни епохи и времена – от XVI век, Възраждането до днешното ни съвремие, на утвърдени автори и артисти, с вариантни предложения на изпълнение и аранжименти. Напомняме, че вие сте тези, които преценявате кои песни в каква степен ще научите с учениците си – съобразявайки се както с възможностите им, така и с техните нагласи, желания, емоционални състояния... Важно е в максимална степен учениците да се обхванат в тази дейност, защото, не е тайна, в тази възраст те започват даже да отказват да го правят по различни причини... Знаем, че в максимална степен ще използвате и други песни – от извънучилищния репертоар, като мощен стимул за осъществяване на очакваните резултати по отношение на разкриване, интерпретиране на образната същност на песента, за развитие на музикалните способности, емоционална интелигентност и т.н.

А що се отнася за предложената от нас **музика за слушане**, категорично считаме, че е достатъчна по количество (над 60 бр.), дори най-вероятно няма да успеете да включите в часовете всички заглавия в пълен обем, възможно е да изберете част от тях. Но е достатъчно разнообразна, за да представи характеристиката на епохата – композитори, стил, жанр, музикални форми, творци, изпълнителски състави и практики и т.н., дори с откъси от творбите (където е целесъобразно). Защото, позволяваме си да напомним отново, разговорите за музиката, знанията за нея, за многостранните аспекти на нейния живот ще са гарантирано ползотворни, емоционално наситени, ако са на основата на непосредственото общуване с реално звучаща музика. Само така е възможно истински да се проследи развитието на музикалното изкуство – в неговата закономерност и художествена цялост.

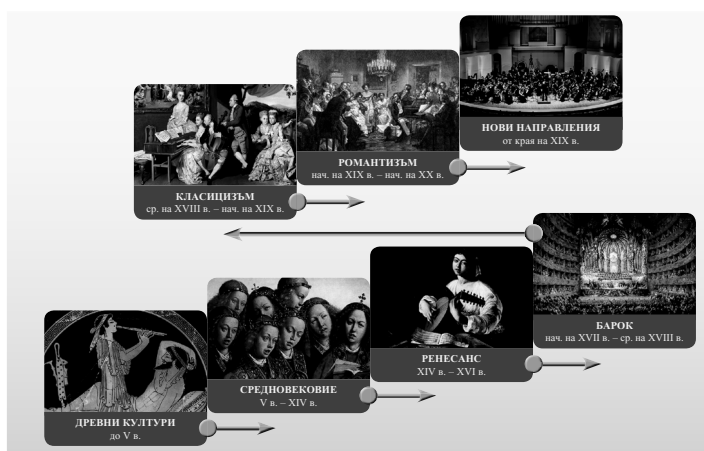
Може би е излишно да напомним, но все пак: днес информационните технологии предлагат неизчерпаеми възможности и за визуализиране на музикалното изкуство в най-разнообразни форми – видео, мултимедия, анимация и т.н. Използването им от вас, както и въвличането на учениците в търсенето и създаването на подобни образци, само може да помогне, не и да навреди, в нелекия, изпълнен понякога и с отричане път към познанието и духовната култура.

Друг възможен подход (не е нов, но си позволяваме да насочим вниманието към него отново) е свързан с използването на разнообразни съвременни варианти на тази музика, което съкращава времето на отдалечеността ѝ от днешния живот и я приближава до днешното светоусещане на учениците. Предлагаме ви няколко такива образци, а към други и вие, и учениците можете прекрасно да се насочите, вкл. и с изследователски задачи – индивидуални и екипни.

Тези мисли пък насочват към свободата да включвате и друга музика, още по-

вече че и учебната програма го препоръчва и изисква в някои моменти. Важно е часът да е наситен с образци, представящи богатия свят на музиката. И да не забравяме, че в музиката, в изкуството, в културата няма единно мнение, единно ценностно и оценъчно отношение. Познаването на световната музикална съкровищница и изразяването и отстояването на позиции по отношение на явленията в музикалната практика е същностен белег на музикална култура, която е основна цел на обучението по музика в българското училище. Затова, както сме посочвали винаги, не ви предлагаме единно, алгоритмично разкриване на емоционално-образното съдържание на музикалните творби, на елементи на музикалната изразност, на подход при свързването на музикалните образци със съответна епоха или автор. Важно е всички наблюдения, задачи, анализи да са обвързани със звучаща музика, а не само със сухо представяне на текстове, свързани с разглежданата тематика. Много често забравяме, че музика може и просто да се послуша!

Друга водеща линия в концептуалното разработване на всички наши комплекти свързваме с провокирането и развиването на мисленето на учениците – необходимо на всеки, независимо от неговите възможности, предпочитания, стремежи... Защото само така и музиката като учебен предмет може да допринесе за цялостното развитие на индивида, за формирането на неговите ключови компетентности. В 8. клас специфичността на преобладаващата тематика изключително много предполага и изисква силна, целенасочена, когнитивна, но и творческа мисловна дейност. Необходимо е обхващане на развитието на музикалното изкуство във връзка и с други исторически процеси, с други сфери на обществения живот, с други изкуства – за изграждане на цялостна и единна представа въобще за света у учениците, за разкриване на общи закономерности в историческото и съвременното развитие. Считаме, че единното представяне на линията на времето в страниците на учебника е подход, който в максимална степен подпомага тази работа, а не само дава информация. Атрактивното (и дизайнерско) решение при представянето на времето, музиката и други явления и личности в исторически или по-малък времеви контекст не само онагледява, но провокира мислене, форми на работа, самостоятелно или групово включване в разкриване с различни средства на определена тематика или музикално явление; помага за свързването на музикални процеси и явления с други от цялостната картина на света.

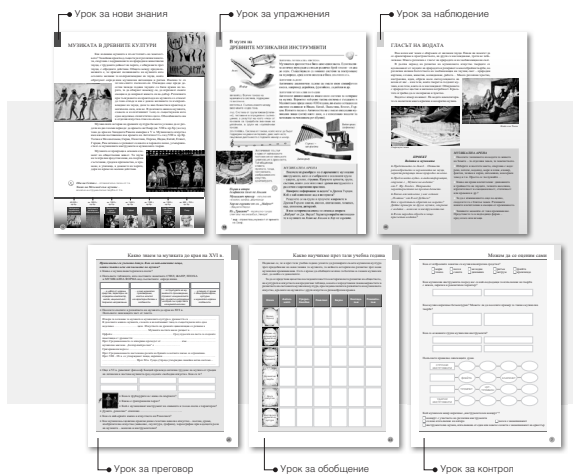
Необходимо е *формите* и *методите* на оценяване в осми клас по музика да се съобразяват както с общите изисквания на МОН, така и със спецификата на музикалното изкуство, но и с изказаните ни до този момент принципни позиции. Необходим е баланс при отчитането на резултати от стандартни тестови форми на проверка и писмени работи, от установяването на желанието за музициране, участието в екипна проектна работа и стремеж за дейностна активна изява, от творческото отношение, положителното развитие. Достатъчно малко са часовете, предвидени в учебния план, а достатъчно много е заложената тематика в учебната програма, за да си позволим лукса да отделим много време за оценъчна дейност. Не се съмняваме във вашата отговорност и креативност за провеждане на пълноценна оценъчна дейност, която мотивира, вкл. и за самооценка.

УЧЕБНИЯТ КОМПЛЕКТ

Учебникът по музика за 8. клас е съвременен учебник, изграден в логическа последователност, с необходимата нагледност, атрактивност, интегративност. С него нашият екип полага началото на представяне на учебното съдържание по музика в гимназиалния етап (9. и 10. клас).

Апаратът за ориентиране в учебника ясно насочва към структурата и същността на реализиране на целите и задачите на обучението по музика в 8. клас. Видовете уроци са открити ясно и това е продиктувано от изисквания за препоръчителен, конкретен брой на видовете уроци в програмата по музика.

АПАРАТ ЗА ОРИЕНТИРАНЕ ПРИ ИЗПОЛЗВАНЕ НА УЧЕБНИКА

Ясно се разграничават обособени рубрики и основни дейностни моменти за ученика.

РУБРИКИ

– музика за слушане

– музика за пеене

– под лупа

– Музикален калейдоскоп – допълнителна информация по темата

МУЗИКАЛНА АРЕНА – задачи за групова и проектна работа, музикални игри и състезания

Текстове, различни от основната урочна статия, са представени в рубрики, със съдържание и задачи в подкрепа на основната тема, улесняващи работата с учебника и даващи допълнителна информация за понятия и факти към основната тема.

- **Въпроси и задачи** – насочващи мисленето, отношението, дейността на ученика към основни моменти от тематиката;
- **Музикален калейдоскоп** – рубрика за допълнителна информация по темата, интересни любопитни факти и текстове, свързани с нея;
- **Музикална арена** – за игрови и състезателни задачи, организирани като групова или проектна работа.

Учебникът е структуриран в **логична последователност**.

В началото е **обръщението** към осмокласниците, запознаването с *апарата за ориентиране*, съдържанието на учебника.

Съдържанието включва два формално разделени елемента: уроците за нови знания, за преговор, за обобщение, за диагностика, за наблюдения в извънучилищна обучаваща среда; музиката, предвидена за пеене.

Съобразявайки се с поставеното условие за процентно съотношение на *видовете уроци*, предлагаме следното разпределение:

Уроци за нови знания	НЗ	6 часа
Уроци за упражнения	У	5 часа
Уроци за преговор	П	2 часа
Уроци за обобщение	О	1 часа
Уроци за контрол и оценка	К	2 часа
Уроци за наблюдение в извънучилищна обучаваща среда	Н	2 часа

Уроците за нови знания сме извели от програмата по музика – от формулираните в нея знания, умения, отношения, компетентности като очаквани резултати, от посочените нови понятия, свързани с историческия контекст на развитие на музикалното изкуство. В центъра на всеки урок за нови знания присъства *една историческа епоха*, която определя и наименованието му.

Уроците за упражнение следват тези за нови знания. За тях сме предложили

заглавия, които отразяват в различна степен и с различен подход тематиката за затвърдяването на историческата епоха. За първите три епохи в развитието на музиката предлагаме атрактивното „В музея на... музикални инструменти“. Упражнението за епохата на Класицизма посвещаваме на великите личности от Просвещението. Разбира се, че тези заглавия са насочващи вниманието към определена тематика, която не изчерпва възможностите и предложенията ни за затвърдяване. Дават насока – атрактивна, междупредметна, която е основа за разгръщане и на други моменти, на други задачи, за използване на много музика.

Лесно разпознаваеми са **уроците за преговор и обобщение** (съответно 2 и 1 бр.). Включват различен тип задачи – различно когнитивно ниво, изискващи различен тип мислене и проява на знания, умения, компетентности. Обобщителният урок в края на срока сме организирали в примерна таблица, даваща възможност за обобщаване на основни възлови характеристики на историческите епохи и стилови направления в музиката – време и период, форми на музициране и музикални жанрове, творци и творби, други изкуства, българска музикална култура.

В страниците за **контрол**, предназначени за началото и края на срока, в който се изучава музика, традиционно за нашите учебници предлагаме вариант на осъществяване на оценъчна дейност „Можем да се оценим сами“. Този подход дава възможност за активна, интересна, атрактивна форма на включване в оценъчна дейност – за самооценка, за отговорност, за творческо отношение. В последния урок за контрол в максимална степен сме се постарали да се обхванат всички нюанси и изисквания на учебната програма за очаквани резултати от обучението в края на класа.

За **наблюденията в извънучилищна среда** сме предвидили два урока: „Гласът на водата“, „Българското читалище“. Първата тема дава нюанс на наблюдаване на жива звукова среда; може да има и екологична насоченост; съществуват музикални творби в пряка връзка с това феноменално природно богатство. А втората тема е инспирирана от значението на българското читалище както за историческото развитие на музиката у нас, така и за цялостната духовност и до днес. Страниците за тези уроци сме разположили в края на учебника. Възможно е да ги реализирате във време, което ще съобразите вие, независимо и от нашето конкретно предложение в годишното разпределение. Традиционно насочваме наблюдения и коментари с примерни въпроси, които могат да са само основа за размисъл и доразвиване. Ще се радваме, ако те служат за провокация и на други – подобни или коренно различни. Важно е наистина да се осъществят в среда, различна от училищната. Доказано при такава форма на работа има многократно по-голям успешен резултат.

Страницата „За развитието на музиката“ (В началото на нашето пътуване през вековете) е своеобразно въведение към цялостната работа. Страниците, в които сме отразили песните за пеене, не се обвързват с конкретен вид урок според изискванията на учебната програма, а музиката от тях можете да използвате в различно време и в различни видове уроци.

Съдържанието на всеки урок от различен вид в учебника се структурира според нашата интерпретация в конкретни, разпознаваеми основни дейностни посоки, намерили и своеобразно дизайнерско решение: музика за слушане – основа за разгръщането на часа; знания за музиката и музикалното изкуство – в урочна статия или в *Музикален калейдоскоп*, в изведена информация в линия на времето,

в изображения и различен илюстративен материал; въпроси и задачи – различни по трудност, по начин на изпълнение, предразполагащи индивидуално или групово участие, изискващи различни усилия, различно внимание и концентрация, различен вид дейност за реализирането им, в едноименната рубрика или в *Музикална арена*; богат илюстративен материал – предразполагащ, допълващ, насочващ, визуализиращ, провокиращ различни мисловни процеси и дейностни моменти. Вече аргументирахме разположението в учебника на песните, които ще изпеете с учениците по наше предложение – на отделни страници.

Предлагаме ви само някои **основни насоки за работа, акценти при провеждане на часа в 8 клас**. Естествено е да съществуват различни варианти за реализирането на всеки час. И както сме аргументирали и в другите наши разработки, не препоръчваме задължителен алгоритъм за работа, задължителни форми на работа за всеки урок, точно отбелязване на целия музикален репертоар за пеене (този за слушане е отразен на всяка страница, а вие ще използвате по ваша преценка). Такъв подробен и точен вариант на проблематизиране би бил в противоречие със спецификата на музикалното изкуство и обучението по музика. А и самият характер на съдържанието на учебната програма предполага не толкова запомняне на факти, колкото и преди всичко активно мислене, свързване и коментиране на информация, извличане на знания по различен начин, обобщаване на важни явления за определени исторически епохи. Опитали сме се да подпомогнем тези процеси, както вече аргументирахме, с ясна и ярка структура в страниците. А как ще комбинирате нашите предложения, как ще организирате самото протичане на часа и на основните дейности в него, зависи от вас и от вашите ученици. Целите и задачите за всеки час много детайлно, достатъчно подробно и категорично разкриващо същността на урока сме посочили в примерното годишно разпределение – в графите *Очаквани резултати* и *Контекст и дейности*. Там сме предложили и цялата музика, която сме подготвили, както и примерното наше разпределение на песенния репертоар.

Осъзнаването от учениците на основни характеристики на историческите етапи от развитието на музикалното изкуство свързваме с няколко важни насоки на работа и принципни подходи, които според нас са насочени към разкриването и аргументирането на:

- Историческото време и епоха – граници
- Исторически и обществени процеси и явления, дали отражение на развитието и на изкуствата, вкл. и на музиката
- Видни представители на епохата – извън музикалното изкуство
- Представители на музикалното изкуство, творби
- Развитие на музикални инструменти, музикални жанрове, музикални форми, форми на функциониране на музиката и характерни музикални практики
- Осъзнаване на нови понятия, свързани с музикалното изкуство.

Важно е да насочим учениците към желание да обхванат процесите в развитието в музиката като част от историческите и социални явления и процеси; да им помогнем да познават основни стилови особености на епохи и направления в музиката; да ги свързват с типични представители; да разпознават и коментират музика от различни исторически времена като се опират на аудиалния си опит.

А дали конкретният час ще започне със звучаща музика – с или без нейното

коментирани, с атрактивно представяне на епохата или конкретен творец, със запознаване с нови жанрове, с разчитане и коментирани на предложеното от нас в линия на времето, с опорно тълкуване на урочния текст, с разглеждане и работа с изображенията, с представяне от учениците на предложен за изследователска работа проблем и т.н. – зависи от вас.

Работата с *линията на времето* започва още в първия час от пътя през вековете. На с. 10, която е своеобразно въведение, чрез нея именно се представят в обобщителен вариант основните епохи – време, наименование, в историческа последователност, с подходящи характерни рисунки и снимки.

Препоръчвам да разглеждате и коментирате снимките и изображенията, вплетени в обектите от линия на времето. Те ярко и категорично подсказват, насочват към важни за страницата съществени характеристики на музикалното изкуство – конкретно, а и във връзката му с други изкуства и области на обществен живот.

Линия на времето сме разположили на страниците за нови знания. Работата с нея може да включва:

- открояване на *границы в историческото време* – начало и край на разглежданата епоха;

- *велики личности, явления, несвързани пряко с музиката* (но понякога индиректно – да), даващи облика на епохата; в този случай се търсят и актуализират знания от други предмети, провокират се изследвания, развиват се ключови компетентности, проявяват се творчески способности и умения;

- *личности, явления, конкретни творби, свързани с музикалното изкуство* – допълващи основните знания на страницата, представени в урочната статия.

Всеки един обект от линия на времето, група от обекти, различни категории обекти могат да са основа за различни творчески по своята същност задачи – индивидуални, групови, екипни, проектни.

Много са възможностите, към които ви насочваме за работа със съвременни дигитални и информационни средства и източници – за търсене, обобщаване, представяне на информация, вкл. и аудио, свързана с изучаваното.

Електронният учебник включва вариант на книжния учебник, цялата музика от учебника (песни, инструментални съпроводи, музика за слушане), както и други ресурси: задачи – за наблюдение, анализи; за посочване на избираем/и отговор/и; за групиране, свързване или комбинирани; за дописване и допълване на информация; за активизиране на музикалната памет; допълнителна музика и информация за нея.

CD

CD 1 бр., в mp3 формат включва всички творби за слушане, песни за изпълнение и инструменталните им съпроводи.

Утвърдил

Директор:

(име, фамилия и подпис)

**ПРИМЕРНО ГОДИШНО ТЕМАТИЧНО
РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ**

**ПО МУЗИКА ЗА 8. КЛАС
ЗАДЪЛЖИТЕЛНА ПОДГОТОВКА
УЧЕБНА 201.../201... ГОДИНА**

Уроци за нови знания	НЗ	6 часа
Уроци за упражнение	У	5 часа
Уроци за преговор	П	2 часа
Уроци за обобщение	О	1 час
Уроци за наблюдение в извънучилищна среда	Н	2 часа
Уроци за контрол и оценка	К	2 часа

Годишен хорариум: 18 часа

Изготвил:

(име и фамилия)

№ по ред	Учебна седмица по ред	Тема на урочната единица	Вид на урока	Очаквани резултати (компетентности на ученика) на ниво учебна програма
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
1	1	Можем да се оценим сами	К	Демонстриране на основни знания за музиката. Проява на музикални способности, на умения и компетентности при
2	1	Музиката в древните култури	НЗ	Познаване на основните епохи в развитието на музиката и хронологичната им последователност. Осъзнаване на възникването на музиката. Осмисляне на изкуството на древните култури като синкретична цялост. Анализиране и коментирание на доказателства – артефакти и източници за съществуването на музиката в античността. Разпознаване на образци на древните култури.
3	2	Музиката през Средновековието	НЗ	Осъзнаване на спецификата на изкуството през Средновековието. Разбиране на ролята на християнството и църквата за развитието на музиката. Ориентиране в спецификата на западно църковната и източно православната музика.

Нови понятия	Контекст и дейности (за всеки урок)	Методи и форми на оценяване по теми и/или раздели	Забележка
(6)	(7)	(8)	(9)
	Учебник – с. 6, 7, 8, 9 Зелени светофари – м. А. Бояджиев, т. Иван Бориславов Изпълнение на песен според възможностите. Решаване на задачи. Изразяване на отношение и лична позиция, аргументиране. Оценяване и самооценяване.	Устна Практическа Индивидуална Групова	
музикално-историческа епоха жанр музикална форма синкретизъм музикален първообраз колективен танц древни музикални инструменти	Учебник – с. 10, 11, 12, 13 Всичко е музика – Т. Русев, т. Г. Начев Ода на Сейкил – песен от I век Химн на Мезомед – творба от II век Рага – индийска музика Из оп. „Орфей и Евридика“ – Глук Из оп. „Аида“ – Верди Характеризиране на спецификата на музикалното изкуство в Античността. Коментиране на развитието на музиката през античността – в Египет, Рим, Китай, Гърция; на българската „следа“ – Орфей. Слушане на образци от епохата; на музика, отразяваща духа на епохата. Работа с линия на времето.		
григориански хорал Българский роспев	Учебник – с. 14, 15, 18 За пеене – по избор от с. 18 Характеризиране на спецификата на музикалното изкуство през Средновековието. Слушане, анализиране на музика от Средновековието. Коментиране на ранен многоглас, на средновековни нотации, на Българский роспев. Работа с линия на времето. Разпознаване на съвременни музикално-сценични музикални жанрове и практики. Херувимска – из българский роспев In paradisum deducant te Angeli – григориански хорал Kyrie eleison /Господи помилуй/ Из „Парижката Света Богородица“ – мюзикъл от Рикардо Кочанте		

№ по ред	Учебна седмица по ред	Тема на урочната единица	Вид на урока	Очаквани резултати (компетентности на ученика) на ниво учебна програма
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
4	2	В музея на древните музикални инструменти. В музея на средновековните музикални инструменти.	У	Формиране на представа за същността на музикалните инструменти през древността и Средновековието. Свързване на старинни музикални инструменти със съвременни. Познаване на жанрове и изпълнители-артисти от Античността и Средновековието.
5	3	Музиката през Ренесанса	НЗ	Разбиране на промените в историческото развитие на човечеството; осъзнаване на връзката между промените в мисленето на хората, обществените взаимоотношения и епохалните открития и изобретения с развитието на музиката.

Нови понятия	Контекст и дейности (за всеки урок)	Методи и форми на оценяване по теми и/или раздели	Забележка
(6)	(7)	(8)	(9)
лад звукоред интервал диатоника аед	Учебник – с.11, 16, 17 Viva la musica – м. М. Преториус Първи и втори делфийски химн на Аполон Музикални примери за авлос, шофар, диджериду Хор на евреите от оп. „Набуко“ – Верди Из „Траките“ – музикално-танцов спектакъл на ансамбъл „Чинари“ Kalenda Maya – Рембо дьо Вакейра Qui a drit vent amours server – Адам дьо ла Ал Из Worcester Fragments – музика от XII в. Всех скорбящих радости – българският роспев Средновековна арфа Слушане, разпознаване, коментиране на музика от древността и Средновековието. Събиране и представяне на информация по определени параметри. Анализиране на съвременни форми на синтез на изкуствата.		
Ренесанс полифония строг полифоничен стил мадригал меса	Учебник – с. 18, 20, 21 Д’Артанян – м. Б. Карадимчев, т. М. Стоянов Проследяване на възраждането на естетическите идеали на античното изкуство. Съпоставяне на единството между действителност и изкуство, научни и художествени начини за наблюдение върху света. Свързване на представители на музикалното изкуство от Ренесанса с тяхна музика, с жанровете на епохата – светски и църковни. Мадригал – Дж. Палестрина Из Меса за Св. Богородица-Г. дьо Машо Из Меса, посветена на папа Марчело – Дж. Палестрина Псалом 148 „Хвалете Господа от небесата“ – Йоан Кукузел		

№ по ред	Учебна седмица по ред	Тема на урочната единица	Вид на урока	Очаквани резултати (компетентности на ученика) на ниво учебна програма
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
6	3	В музея на ренесансовите музикални инструменти	У	Затвърдяване на знанията за епохата, характерни белези на музиката през Ренесанса. Познаване на типични за епохата музикални форми и музикални инструменти.
7	4	Какво знаем за музиката	П	Осъзнаване и прилагане на знанията за музиката, усвоени до този момент. Разпознаване и назоваване на характерни музикални образци и старинни музикални инструменти. Познаване на композитори – представители на епохата.
8	4	Музикалният Барок	НЗ	Разбиране и разпознаване на характерни черти на бароковото изкуство в изобразителното изкуство, архитектурата и музиката. Разпознаване на конкретни музикални жанрове и форми, типични за епохата. Познаване на представители от епохата – Вивалди, Хендел, Бах.

Нови понятия	Контекст и дейности (за всеки урок)	Методи и форми на оценяване по теми и/или раздели	Забележка
(6)	(7)	(8)	(9)
опера	<p>Учебник – с. 22, 23, 24</p> <p>Песен за цар Иван Шишман – народна песен</p> <p>Любовна серенада <i>Matona mia cara</i> (мадригал) – Орландо ди Ласо</p> <p>Камбаните (версия за орган) – Уилям Бърд</p> <p>Италиански ренесансов танц галярда – Карло Джезуалдо да Веноза</p> <p>Битката (звук-изобразителен мадригал) – Клеман Жанекен <i>L'homme armé</i> – съвременна версия на Карл Дженкинс</p> <p>Италианска Ренесансова музика за лютня</p> <p>Слушане, коментиране, съпоставяне на музика от Ренесанса. Анализиране на характерни музикално-изразни средства.</p>		
	<p>Учебник – с. 25</p> <p>Песен по избор от с. 19, 40, 41</p> <p>Интерпретиране според възможностите на музикален репертоар. Разпознаване на творби, свързването им с техните автори.</p> <p>Коментиране и сравняване по определени показатели на слушана в клас музика.</p> <p>Търсене, събиране, презентиране на музикална информация.</p>	<p>Устна</p> <p>Практическа</p> <p>Индивидуална</p> <p>Групова</p> <p>Проектна</p>	
орнаментика оратория концерто гроссо фуга сюита	<p>Учебник – с. 26, 27</p> <p>Песен по избор от с. 40, 41</p> <p>Токата и фуга в ре минор – Й. С. Бах</p> <p>Зима из „Четиригодишните времена“ – Антонио Вивалди</p> <p>Из Бранденбургски концерт № 5 – Й. С. Бах</p> <p>Ария (<i>Ombra mai fu</i>) от операта „Ксеркс“ – Г. Ф. Хендел</p> <p>Алелуя из ораторията „Месия“ – Г. Ф. Хендел</p> <p>Слушане, коментиране, анализиране на музика в различни жанрове и форми от епохата на Барока. Работа с линия на времето.</p>		

№ по ред	Учебна седмица по ред	Тема на урочната единица	Вид на урока	Очаквани резултати (компетентности на ученика) на ниво учебна програма
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
9	5	Още за музикалния Барок	У	Затвърдява знанията си за музиката на Барока. Разпознаване и изпълнение на музикални теми от значими за епохата творби. Познаване на музикални инструменти, наложили се в епохата.
10	5	Европейският класицизъм	НЗ	Разбиране на същността на епохата на европейския класицизъм. Познаване на представители, жанрове, творби на композитори от епохата. Разбиране на същността на сонатно-симфоничния цикъл – характерни белези и структура.

Нови понятия	Контекст и дейности (за всеки урок)	Методи и форми на оценяване по теми и/или раздели	Забележка
(6)	(7)	(8)	(9)
	<p>Учебник – с. 28, 29 Песен по избор от с. 40, 41 Дискутиране на връзката и влиянието на музиката с архитектурата, изобразителното изкуство, литературата. Разпознаване на музикални творби по характерни откъси от тях. Анализирани на принципи на формообразуване</p>		
<p>Класицизъм симфония сонатно-симфоничен цикъл</p>	<p>Учебник – с. 30, 32, 33 В чужд край – Л. ван Бетовен, А. Разцветников Из оп. „Вълшебната флейта“ – ария на Царицата на нощта, В. А. Моцарт Увертюра от „Сватбата на Фигаро“ Ария на Фигаро, В. А. Моцарт Концерт за пиано и оркестър № 20 , 2 ч. – В. А. Моцарт Соната за пиано № 23 „Апасионата“ – Л. ван Бетовен Соната за пиано № 14 „Лунна“ – Л. ван Бетовен Систематизиране на знания за развитието на музиката, специфични белези и представители. Слушане, коментирание, анализиране на характерни за епохата творби. Проследяване на основните принципи на формообразуване в музика от епохата на класицизма, на основните дялове на сонатна форма. Работа с линия на времето.</p>		

№ по ред	Учебна седмица по ред	Тема на урочната единица	Вид на урока	Очаквани резултати (компетентности на ученика) на ниво учебна програма
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
11	6		У	<p>Разбиране и осъзнаване на връзката между исторически събития и отразяването им в изкуството. Познаване на велики личности от епохата на Просвещението.</p> <p>Осъзнаване на същността на музикални жанрове и форми от епохата.</p> <p>Познаване на значението на творчеството на тримата големи – Хайдн, Моцарт и Бетовен. Разбиране на ролята на Кр. В. Глук за оперната промяна.</p>
12	6	Музикалният романтизъм. Българската музика в края на 19 в.	НЗ	<p>Познаване и разбиране на историческите събития и промени, свързани и с развитието на музикалното изкуство.</p> <p>Осъзнаване на смисъла на романтичното светоусещане, тълкувано в зависимост от социалните позиции на всеки творец.</p> <p>Свързване на творци и творби от различни национални школи.</p> <p>Посочване на български музикални дейци от 19. век.</p>

Нови понятия	Контекст и дейности (за всеки урок)	Методи и форми на оценяване по теми и/или раздели	Забележка
(6)	(7)	(8)	(9)
соната сонатна форма инструментален концерт	<p>Учебник – с. 34,35 Песен по избор от с. 40, 41 Из <i>Клавирно трио № 39</i> от Йозеф Хайдн Из <i>Симфония № 104</i> от Йозеф Хайдн Из <i>Симфония № 5</i> от Лудвиг ван Бетовен Из <i>Финал на Симфония № 9</i> от Лудвиг ван Бетовен Из <i>Струнен квартет № 15</i> от Лудвиг ван Бетовен Разпознаване и коментирание на музикални форми и жанрове от епохата. Съпоставяне на явления от изкуството на Класицизма с такива от други епохи. Разпознаване на слушани музикални творби, назоваване на техните автори. Използване на съвременни информационни и дигитални технологии.</p>		
	<p>Учебник – с. 30, 31, 36, 37 Пъстървата – Фр. Шуберт Песен по избор от с. 31 Валс – Фр. Шопен Славянски танц – Ант. Дворжак В пещерата на горския цар – Едвард Григ Музикален пример Слушане, коментирание, разпознаване на музика от 19. век. Актуализиране на знания за развитието на българската музика в края на века – Възраждане. Работа с линия на времето.</p>		

№ по ред	Учебна седмица по ред	Тема на урочната единица	Вид на урока	Очаквани резултати (компетентности на ученика) на ниво учебна програма
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
13	7	Романтичният XIX век	У	Разширяване на знания, усъвършенстване на умения. Свързване на творци с творби от XIX в. Осъзнаване на значението на развитието на българската музика и култура от XIX в.
14	7	Какво знаем за музиката от XVII до края на XIX в.	П	Преговор и затвърдяване на знанията за изкуството в епохите на Барок, Класицизъм и Романтизъм.
15	8	Какво научихме през тази учебна година	О	Обобщаване на усвоените знания за хронологичната последователност на епохите в изкуството от древните култури до Романтизма.

Нови понятия	Контекст и дейности (за всеки урок)	Методи и форми на оценяване по теми и/или раздели	Забележка
(6)	(7)	(8)	(9)
вокална миниатюра инструментална миниатюра прозодия	<p>Учебник – с. 38, 39</p> <p>Песен по избор от с. 31</p> <p>Горски цар – Фр. Шуберт</p> <p>Песен без думи – Ф. Менделсон-Бартолди</p> <p>Из <i>Симфонична поема Прелюдии</i> – Франц Лист</p> <p>Из <i>Симфония № 1 Фантастична, IV част Шествие към ешафода</i> – Ектор Берлиоз</p> <p>Встъпление към симфоничната поема „Тъй рече Заратустра“ – Рихард Щраус</p> <p>Из <i>Концерт за цигулка и оркестър</i> – Йоханес Брамс</p> <p>Из <i>Карнавал оп. 9</i> – Р. Шуман</p> <p>Хорова китка „Пусти моми, жеравненки“ – Д. Христов</p> <p>Музикален пример</p> <p>Слушане на музика от епохата, пеене на музикални теми.</p> <p>Коментиране на слушаните музикални творби, анализиране на емоционално-образното им съдържание и изразни средства, с които е постигнато.</p> <p>Разпознаване на музика.</p>		
	<p>Учебник – с. 42</p> <p>Песни по избор от с. 40, 41</p> <p>Интерпретиране на музикален материал според възможностите си.</p> <p>Анализиране, сравняване, разпознаване на музика от различни епохи по определени белези – жанр, форма, изразни средства.</p>	<p>Устна</p> <p>Практическа</p> <p>Индивидуална</p> <p>Групова</p> <p>Проектна</p>	
	<p>Учебник – с. 43</p> <p>Песни по избор</p> <p>Работа по групи и индивидуално за представяне на знанията и картината на конкретна епоха. Използване на уменията за работа със съвременни технологии за подготовка на възложена задача за групов или индивидуален проект.</p>	<p>Устна</p> <p>Практическа</p> <p>Индивидуална</p> <p>Групова</p> <p>Проектна</p>	

№ по ред	Учебна седмица по ред	Тема на урочната единица	Вид на урока	Очаквани резултати (компетентности на ученика) на ниво учебна програма
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
16	8	Можем да се оценим сами	К	Изявяване на музикални способности. Демонстриране на знания, умения, отношения, компетентности. Проявяване на толерантност към мнения, предпочитания, възможности.
17	9	Гласът на водата	Н	Събиране и използване на информация при поставени задачи в дейности в изнесена учебна среда. Споделяне на впечатления, преживявания. Свързване на знания с наблюдавани явления.
18	9	Българското читалище	Н	Събиране и използване на информация при поставени задачи в дейности в изнесена учебна среда. Споделяне на впечатления, преживявания. Свързване на знания с наблюдавани явления.

Нови понятия	Контекст и дейности (за всеки урок)	Методи и форми на оценяване по теми и/или раздели	Забележка
(6)	(7)	(8)	(9)
интонация хармония	Учебник – с. 44, 45 Активно участие в музициране, във форми на контрол, оценяване, самооценяване. Формулиране на мнение. Защитаване на позиция. Представяне на проект по определени зададени параметри.	Устна Практическа Индивидуална Групова Проектна	
	Учебник – с. 46 Наблюдаване, коментиране. Самостоятелно и групово участие в учебна дейност в извънучилищна обучаваща среда. Участие в екипна проектна работа, свързана с тематиката на наблюдението.	Устна Практическа Индивидуална Групова Проектна	
	Учебник – с. 47 Наблюдаване, коментиране. Самостоятелно и групово участие в учебна дейност в извънучилищна обучаваща среда. Проявяване на толерантност към чуждо мнение, възможности.	Устна Практическа Индивидуална Групова Проектна	

ЗА СТРАНИЦИТЕ В УЧЕБНИКА

Предлагаме ви само основни примерни разработки, насоки за работа, коментар на задачи, акценти в темите. Защото е естествено да съществуват различни варианти за организиране на всеки час. Както вече споменахме не препоръчваме задължителен алгоритъм за работа, задължителни форми на работа за всеки урок, точно отбелязване на целия музикален репертоар за пеене (този за слушане е отразен на всяка страница, а вие ще използвате по ваша преценка). Такъв подробен и точен вариант на проблематизиране би бил в противоречие със спецификата на музикалното изкуство и обучението по музика. А и самият характер на съдържанието на учебната програма предполага не толкова запомняне на факти, колкото и преди всичко активно мислене, свързване и коментиране на информация, извличане на знания по различен начин, обобщаване на важни явления за определени исторически епохи.

Предлагаме ви вариант как да комбинирате нашите предложения, как да организирате самото протичане на часа и на основните дейности в него в два вида уроци.

- Формулирането на целта и задачите на уроците, което подробно и ясно разкрива същността на урока.
- Насочване на вниманието към основния музикален материал – примерно предложение за нова песен за пеене, за слушане, а вие преценявате каква част от нея да използвате (като заглавия и като продължителност на прозвучаване) – подробно и конкретно са отразени в примерното годишно разпределение.

стр. 7, 8, 9

УРОК 1: МОЖЕМ ДА СЕ ОЦЕНИМ САМИ

Вид на урока: за контрол и оценка (за входно ниво)

Цел на урока: Проява на музикални способности, на умения и компетентности. Демонстриране на основни знания за музиката.

Задачи на урока:

Изпълнение на песен според възможностите. Решаване на задачи. Изразяване на отношение и лична позиция, аргументиране. Оценяване и самооценяване.

Насоки за работа

Тъй като това е първи час, предлагаме да започнете с песен – емоционално, позитивно, мотивиращо. Текстът и изразителността на „Зелени светофари“ (с. 6) са много подходящи за възрастта на осмокласниците – светоусещане и послание, интонационна среда. Важна е емоционалната нагласа, отношение, желание за интерпретиране на песенен репертоар.

Ограниченият брой часове не предполага възможност за преговор преди контрол и оценка. Затова предлагаме да комбинирате и двата момента в часа. Задачите са достатъчно много и разнообразни. Можете да ги разширите. Преценете кои да използвате за оценка и въвличане в самооценка; дали да осъществите традиционно състезателния характер. В е-ресурса може да откриете тестов вариант, който да използвате, ако предпочетете стандартна форма за оценка.

На стр. 7 въпросите касаят знанията за музикалните инструменти, принадлежността им към съответните основни групи, тембровите им характеристики и изразни възможности. На стр. 8 са предложени задачи, насочени към: сравнение и познание за музикалните инструменти в миналото и днес; видовете музикално-изпълнителски състави; изучаваните в 7. клас музикални форми; сходства и различия в музикалните форми от сонатно-симфоничния цикъл; припомняне на формообразуващите принципи; характерните елементи на операта; видове певчески гласове – мъжки и женски. На стр.9 акцентът е към проверка на знанията за музикално-сценичните произведения и творците, свързани с тях: за големите имена в българската и световна опера (на снимките към първия въпрос са Лучано Павароти, Гена Димитрова, Николай Гяуров, Райна Кабаиванска, Соня Йончева, Пласидо Доминго); за големите оперни композитори; коментар на различията между опера, оперета и балет; припомняне на заглавията на големи оперни, оперетни и балетни творби.

В последните задачи специално място е отделено за знанията за българските имена в музиката.

Е-ресурс

Тестов вариант на задачите – за разпечатване.

стр. 12-13

УРОК 2: МУЗИКАТА В ДРЕВНИТЕ КУЛТУРИ

Вид на урока: за нови знания.

Цел на урока: Познаване на основните епохи в развитието на музиката и хронологичната им последователност. Осъзнаване на възникването на музиката. Осмисляне на изкуството на древните култури като синкретична цялост. Анализиране и коментиране на доказателства – артефакти и източници за съществуването на музиката в античността. Разпознаване на образци на древните култури.

Задачи на урока:

Характеризиране на спецификата на музикалното изкуство в Античността. Коментиране на развитието на музиката през античността – в Египет, Рим, Китай, Гърция; на българската „следа“ – Орфей. Слушане на образци от епохата; на музика, отразяваща духа на епохата. Работа с линия на времето.

Насоки за работа

В тази първа тема за епохите в музикалното изкуство споделяме нашето виждане за успешното представяне на всяка историческа епоха в развитието на музиката през осмокласниците. Осъзнаването от тях на основни нейни характеристики се свързват с няколко важни насоки на работа и принципи подходи, които според нас са насочени към разкриването и аргументирането на:

- Историческото време и епоха – граници;
- Исторически и обществени процеси и явления, дали отражение на развитието и на изкуствата, вкл. и на музиката;
- Видни представители на епохата – извън музикалното изкуство;
- Представители на музикалното изкуство, творби;
- Развитие на музикални инструменти, музикални жанрове, музикални форми, форми на функциониране на музиката и характерни музикални практики;
- Осъзнаване на нови понятия, свързани с музиката.

Важно е да насочим учениците към желание да обхванат процесите в развитието в музиката като част от историческите и социални явления и процеси; да им помогнем да познават основни стилови особености на епохи и направления в музиката; да ги свързват с типични представители; да разпознават и коментират музика от различни исторически времена като се опират на аудиалния си опит. А дали конкретният час ще започне със звучаща музика – с или без нейното коментиране, с атрактивно представяне на епохата или конкретен творец, със запознаване с нови жанрове, с разчитане и коментиране на предложеното от нас в линия на времето, с опорно тълкуване на урочния текст, с разглеждане на изображенията и т.н. – зависи от вас.

В този конкретен урок е необходимо в началото да се представят всички епохи, през които предстои учениците да преминат. За целта сме подготвили емоционална, но и наситена с важна информация страница извън конкретния урок – с. 10. На нея за първи път учениците ще се срещнат и с линията на времето. Тук тя отразява именно основните епохи – време, наименование, в историческа последователност, с подходящи характерни рисунки и снимки. Позволяваме си няколко думи още веднъж и за тях. Напомняме, че е добре е винаги да разглеждате и коментирате снимките и изображенията на страниците. Те ярко и категорично подсказват, насочват към важни за страницата същностни характеристики на музикалното изкуство – конкретно, а и във връзката му с други изкуства и области на обществен живот.

На с. 10 сме разкрили и основни понятия, които се срещат навсякъде в темите и без които не е възможно пътуването през историческото развитие на музикалното изкуство. Ново и обобщаващо е понятието стил, а другите учениците вече познават, независимо че са отразени като нови в учебната програма.

За конкретния урок са важни новите за учениците понятия синкретизъм, колективен танц, музикален първообраз, чието разбиране категорично помага за осъзнаването на важни за епохата характеристики на музикалното изкуство. Много са възможностите за информационно и дигитално насищане на представянето на музиката от Египет, Рим, Индия и др. от тази епоха, както и присъствието на Орфей като потомък на тракийската култура. И защото са малко опитите за възстановяване на музика от тази епоха по обясними причини, удачно е да въвличем учениците

в духа на това време чрез друга музика, която интерпретира теми, отношения, герои, чувства и др. от древността и античността. Така операта на Глук интерпретира легендата за Орфей и Евридика. Подходящи допълнителни задачи могат да бъдат свързани с откриване на други произведения на тази тема, с конкретно тяхно подходящо представяне, с откриване на прилики и разлики... Операта „Аида“ ни отвежда в други краища на света и много атрактивни видео фрагменти от нея представят епохата по запомнящ се начин, какъвто е например Триумфалният марш.

Гарантиран интерес и ангажираност, с междупредметна връзка и насоченост на развитие на ключови компетентности, предизвиква задачата за паметници от древността, които са седемте чудеса на света: египетските пирамиди, висящите градини на Вавилон, статуя на Зевс, храм на Артемидата в Ефес, мавзолей в Халикарнас, Родоски колос, Александрийският фар.

Линията на времето обхваща и двете страници на темата. Работата с нея може да включва:

- открояване на граници в историческото време – начало и край на разглежданата епоха: от 40 000 г. пр. Хр. до края на Западната Римска империя през V век;

- велики личности, явления, несвързани пряко с музиката (но понякога индиректно – да), даващи облика на епохата: ведически книги в Индия, Мойсей, Омир, Питагор, Конфуций, Аристотел, Александрийска библиотека в Египет, император Константин Велики; в този случай се търсят и актуализират знания от други предмети, провокират се търсения, изследвания;

- личности, явления, конкретна творби, свързани с музикалното изкуство: най-ранни музикални инструменти – артефакти от стенописи в пещера, най-ранна нотация от Месопотамия, индийски ведически книги – съдържат много химни (за богове, философски, погребални, за природата и др.), псалми на цар Давид (150 религиозни поетични текстове, със съпровод на псалтерион – старинен струнен инструмент, подобен на арфа), оркестърът на цар Навоуходносор – нововавилонско царство (военен оркестър), Мезомед – древногръцки поет и композитор (нотиран запазени химн на Немезида, на Аполон и Калиопа, на Хелиус, към музите);

Всеки един обект от линия на времето, група от обекти, различни категории обекти могат да са основа за различни творчески по своята същност задачи – индивидуални, групови, екипни, проектни.

доц. д-р *Янна Павлова Рускова*
прод. д. изк. н. *Стефан Иванов Хърков*
доц. д-р *Стефан Панайотов Русков*
Юлиана Рачева Близнакова

КНИГА ЗА УЧИТЕЛЯ ПО МУЗИКА
за 8. клас

Главен редактор *Летелина Крумова*
Редактор *Елена Томова*
Корица и градичен дизайн *Владимир Минчев*
Коректор *Румяна Стефанова*

Българска. Издание първо
Формат 70×100/16. Печатни коли 2
А 17-04-163-17

Издателска къща „Анубис“ ООД, 1124 София, ул. „Младен Павлов“ № 1
тел.: 944 35 03, 944 16 43

e-mail: anubis_otzivi@abv.bg, ik.anubis@anubis.bg, www.anubis.bg

„БУЛВЕСТ ПРИНТ“ АД

ISBN 978-619-215-083-9

9 786192 150839

БЕЗПЛАТЕН ЕКЗЕМПЛЯР